

УДК 378.014.3 (4+477):069

ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД У ПРОСТОРИ МУЗЕЮ: ПЕРСПЕКТИВИ ВПРОВАДЖЕННЯ ІНТЕГРОВАНИХ КУРСІВ

Олексій Караманов

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Дорошенка, 41, 79000 Львів, Україна*

Проаналізовано особливості організації освітнього середовища вищого навчального закладу у взаємодії з музеєм. Визначено різні аспекти впровадження музейно-педагогічних програм та інтегрованих курсів у навчальний процес. Обґрунтовано значення музею у сучасному освітньому просторі як центру демократизації навчання.

Ключові слова: музей, освітнє середовище, інтегрований курс, вищий заклад освіти, процес навчання, демократизація.

В умовах широкої інтеграції різних наукових дисциплін, зокрема у гуманітарній сфері, актуальними є наукові розвідки, присвячені різним аспектам взаємодії викладача і студента, активізації навчально-дослідної роботи студентської молоді. Серед можливих напрямів такої активізації, що передбачає й ознайомлення з культурною спадщиною, є залучення студентської молоді до навчання у музеї. Цей процес, окрім свого безпосереднього науково-пізнавального значення, має важливу мету – підготовку майбутнього вчителя та фахівця з певної навчальної дисципліни засобами музейної педагогіки. Розкриття цієї мети у нашому дослідженні передбачає аналіз різних аспектів можливої взаємодії ВНЗ із музеями, зокрема у контексті створення нового навчального середовища та впровадження нових інтегративних курсів.

Проблематику інтеграції вищого навчального закладу із музеями вивчали Т. Белофастова, І. Медведєва, Ю. Павленко, Н. Пусепліна, Г. Снагощенко, Б. Столяров, О. Субботіна, С. Троянська та інші, проте їхні дослідження були присвячено головно різноманітним аспектам підготовки майбутнього вчителя з незначним акцентом на масовість музейної освіти. Широка інтеграція різних наукових дисциплін, характерна для нашого часу, стимулює до прагнення одержати найповніше уявлення про навколишній світ. Вирішити цю проблему неможливо у межах одного предмета, що й зумовлює тенденцію до інтеграції навчальних дисциплін в теорії і практиці навчання.

Нова стратегія сучасної освіти вимагає взяття до уваги в організації навчально-виховного процесу двох суперечливих тенденцій: 1) до звуження спеціалізації, розширення і поглиблення вмінь вирішувати конкретні проблеми в окремих видах діяльності; 2) до оволодіння найважливішими знаннями основних галузей людської культури і досягнення на цій основі глибокого розуміння власного місця і ролі у цьому суперечливому, розмаїтому світі [4, с. 70].

У формуванні освітнього середовища у музеї слід брати до уваги особисті та загальнолюдські цінності, організовувати освітній процес на основі співпраці, урахування рівня розвитку студентів, стимулювання позитивної емоційної атмосфери навчання, створення ситуацій вирішення пізнавальних завдань, інтелектуального пошуку.

В Україні процеси взаємодії музею з ВНЗ центровані від навчальних закладів, що зумовлює специфіку їхнього розвитку. Зокрема, у Київському національному університеті культури і мистецтв, Львівському національному університеті імені Івана Франка, Миколаївському державному педагогічному університеті імені Василя Сухомлинського, Полтавському державному педагогічному університеті імені Миколи Короленка впроваджуються спеціальні інтегровані курси та програми з музеєзнавства (музеології) та музейної педагогіки, які мають на меті ознайомлення студентів з різноманітними аспектами та підходами щодо сучасної організації навчання, комунікації та дозвілля у музеї.

На прикладі впровадження у навчальний процес Львівського національного університету імені Івана Франка авторського спецкурсу “Основи музейної педагогіки” (О. Караманов) ми можемо виокремити низку головних завдань, що передбачають удосконалення знань студентів з педагогіки в умовах комунікації з музейним середовищем: набуття практичних навичок роботи з учнями різного віку на музейній експозиції, аналізу музейних першоджерел та пошуку необхідної інформації [3, с. 5].

Структура такого навчального курсу передбачає акцент на міждисциплінарному характері музейно-педагогічної діяльності, розкритті потенціалу гуманістичної педагогіки та теорії музейної комунікації, змісту технологій інтерпретації музейних предметів та визначення шляхів їхнього втілення в освітньому просторі.

Автор музейно-педагогічної програми “Музей для студентської молоді” І. Медведева на прикладі організації роботи музею історії Донбаської державної машинобудівної академії (м. Краматорськ, Донецька область) зазначає, що “відвідування музею вузу сприяє виробленню культурних цінностей, відвідувач інтелектуально зростає, активно саморозвивається” [1, с. 129].

У межах програми запропоновано вісім розділів, зміст яких відповідає напрямкам діяльності музею (зокрема, “Музейна дидактика”, “Музейне виховання”, “Музейне просвітництво”, “Музей і розвиток творчості” та “Музей і культурне дозвілля”). Ця музейно-педагогічна програма органічно сприяє підвищенню рівня освіченості студентів, їхньої пізнавальної активності, культури спілкування, відпочинку й дозвілля, виховання системи різних цінностей.

У зазначеному контексті для нас цікавий зарубіжний досвід. Зокрема, курс “Muzeum miejscem nauczania” (“Музей як місце навчання” – автор Р. Гай), що проходить апробацію у Ягеллонському університеті (м. Краків, Польща). Його засадничі ідеї спираються на розуміння музею не лише як важливого місця зустрічей людини з культурою та мистецтвом, а установи, що виконує суспільні, навчальні та виховні функції, сприяє міжособистісним контактам [6, s. 122].

Модель “Навчально-виховний процес у взаємодії музею з ВНЗ” (див. рисунок) відображає різні аспекти прикладного застосування музейної педагогіки в умовах вищого навчального закладу, зокрема, класичного університету. Це зумовлює перехід й трансформацію процесу навчання від традиційного розуміння механічного передання знань до залучення у діяльність для того, щоб самостійно “навчитись вчитися”.

Особливої ваги у запропонованій моделі набуває взаємодія академічної і неформальної освіти, що простежується у спільних формах організації навчання для спеціалізованих курсів та центрів неформальної освіти. Зокрема, науково-дослідницькі лекції й семінари на основі урахування міжпредметних зв'язків можуть використовуватися під час ґрунтовного й усебічного вивчення певної теми не лише у теоретичному, а й у практичному аспектах.

Доцільним також вважаємо організацію педпрактики ВНЗ на базі школи у взаємодії з музеями, яка розширює традиційне розуміння сучасного навчального заняття, стимулює студентів до повнішого вияву своїх творчих педагогічних здібностей шляхом розробки авторських уроків та виховних заходів у середовищі музею. Це становить інтерес для учнів з огляду на зацікавленість матеріалом, способи його подання та закріплення, можливість дізнатися багато нового.

Екскурсії історичними місцями, заняття у студіях, культурно-просвітницька робота та участь у різноманітних заходах розширюють потенціал музейно-педагогічних занять настільки, що вони вже сприймаються як творча діяльність, зважаючи на можливості й інтерес кожного студента. У процесі реалізації цих форм студенти набувають власного творчого досвіду діяльності, що узгоджується з сучасним розумінням освіти.

Навчально-виховний процес у взаємодії музею з ВНЗ

Для кращого розуміння процесу інтеграції вищого навчального закладу у просторі музею вважаємо за потрібне визначити умови оптимальної взаємодії зі студентами у музейному середовищі; виявити потенційні міждисциплінарні можливості різних навчальних предметів у процесі музейної взаємодії, засобів активізації студентів та їхньої здатності до творчості; виокремити чинники розвитку їхнього інтелекту на підставі аналізу низки якостей – критичності, допитливості, гнучкості; визначити залежність формування інтелектуальних здібностей студентів у музеї від способів організації музейної комунікації; проаналізувати розвиток різних видів інтелектуальної діяльності студентів у музейному просторі.

У сучасній науковій літературі поширене трактування музею як репрезентатора соціокультурної функції у контексті розширення можливостей освіти. Водночас музей може отримати привабливість як інститут спілкування та взаємодії різних культур. Крім цього, музей здатний не лише “занурювати” глядача до культури минулого, а й “прокладати місток” до цінностей сьогодення.

На нашу думку, у вищому навчальному закладі об’єктивно необхідним є створення інтегрованих навчальних курсів, які б передбачали безпосередню та активну роботу студентів у середовищі музею. Розпочати найкраще з дисциплін педагогічного профілю – курсів “Педагогіка”, “Педагогічна майстерність”, “Основи педагогіки та психології”, “Педагогіка вищої школи”. Для цього першим кроком може бути проведення вступної музейної лекції з теми розуміння та порівняння значення основних педагогічних категорій у загальному освітньому просторі та середовищі музею. Таке заняття (з відповідно підібраними прийомами та дидактичним матеріалом) стимулюватиме студентів до роздумів про інтеграцію музею і вищого закладу освіти у напрямі створення, наприклад, нових музейно-педагогічних технологій, прийомів, форм організації навчання та актуальних моделей комунікації відвідувачів; підготовки до роботи з учнями загальноосвітніх шкіл.

Власне у музеї найефективніше відбуватиметься самовираження й самореалізація особистості, розвиток її творчих здібностей, адже повноцінне формування людини неможливе без засвоєння культурних досягнень людства.

У цьому контексті доречно проаналізувати навчальні дисципліни культурно-мистецького напрямку, які викладають у закладі вищої освіти. Це “Історія мистецтва”, “Естетика”, “Теорія і історія культури” (“Культурологія”), “Прикладна культурологія”.

Інтеграція зазначених дисциплін у музейний простір може бути проведена на основі організації та проведення інтегрованих занять, які можуть поєднувати традиційні лекцію та семінар. Зокрема, вони можуть бути

центровані на обговоренні різних аспектів художнього твору, представленого у музеї (виокремлення історичних моментів його створення та появи у цьому музеї, визначення стилю, жанру, виду мистецтва; акцентування на естетичній вартості експонату, його світоглядних цінностях; визначення культурологічної складової картини, її значення для сучасного суспільства).

Мистецтво є ефективною формою моделювання людської поведінки, головним чинником соціалізації людини. Воно розвиває у студентів творчу уяву й фантазію, здатність тонко відчувати навколишній світ, бачити нові аспекти вже відомих явищ. Воно впливає на стиль мислення й поведінку індивідуума, оскільки охоплює всі сторони суспільного життя, будь-який вид людської діяльності. Така творча взаємодія з творами мистецтва забезпечує високий рівень освіченості, тобто широту й глибину знань особистості, її вихованість, уміння чітко висловлювати свою думку, уважно слухати, робити правильний висновок, з гідністю поводитися [2, с. 59].

Взаємодія з твором мистецтва може викликати асоціації різних відчуттів, на підставі яких з'являються більш складні асоціації за суміжністю, схожістю й контрастом. Це призводить до збагачення асоціативного досвіду особистості, ускладнення індивідуальних асоціацій внаслідок ускладнення суспільних [2, с. 69].

Найбільшого значення для впровадження, з нашого погляду, матимуть такі спеціалізовані курси, як “Основи музейної педагогіки”, “Музеєзнавство” (“Музеологія”) “Музейна комунікація”, “Історичне краєзнавство”. Саме вони здатні забезпечити ефективну взаємодію викладача і студента у середовищі музею, створити відповідні умови для засвоєння необхідних знань, опанування практичних методів і прийомів музейно-педагогічної діяльності.

Алгоритм роботи зі студентами під час викладання зазначених спецкурсів потребує постійної взаємодії у межах різних музейних закладів, раціонального узгодження теоретичного й практичного матеріалу, застосування сучасних освітніх технологій.

Така взаємодія передбачає створення різноманітних ситуацій у діяльності студентів у середовищі музею для збагачення їхнього культурного досвіду; введення до соціально значущої діяльності для закріплення й розширення набутого культурного досвіду; розвитку їхньої емоційної та мотиваційної сфери, комунікативних та організаторських здібностей [5, с.13].

Окремо можна прокоментувати роботу зі студентами під час проведення з ними музейного заняття у контексті їх підготовки до майбутньої професійної педагогічної діяльності. У цьому випадку необхідно детальніше розкрити зміст музейно-педагогічних методів та прийомів та змоделювати їх на практиці шляхом поділу на групи “вчителі – учні” або в інший спосіб. Це дасть змогу простежити різноманітність застосування

педагогічних методів в умовах музейного середовища, практично втілювати теоретичні знання та виявляти мотивацію до навчання.

Розвиток сучасних інформаційних та інших технологій потребує індивідуального підходу, вміння оперативно й творчо вирішувати актуальні проблеми. Це зумовлює інтерес до культури й мистецтва, яких важко замінити у творчому розвитку особистості не лише у сучасній педагогіці, а й у багатьох суміжних наукових дисциплінах. Зважаючи на це, актуальною стає й тема музею, який у сучасному освітньому просторі щоразу більше посідає вагоме місце як надзвичайно динамічна освітня інституція. Зазначене зумовлює звернення до музейної педагогіки – міждисциплінарної галузі наукового знання, яка орієнтована на передачу культурного досвіду через педагогічний процес в умовах музейного середовища та покликана об'єднати сім'ю, школу та суспільство у благородній справі виховання молодого покоління.

Музей у сучасному суспільстві поступово починає виконувати функції не лише виставкової, науково-дослідної установи, а стає справжнім місцем комунікації між відвідувачами.

Організація та проведення ефективних музейно-педагогічних занять активізує творчі можливості студентів, стимулює їх до вияву креативних якостей, гнучкості мислення, винахідливості, спостережливості, уяви, генерації максимальної кількості ідей на відповідну тему, розвитку здатності бачити проблему у багатоманітності підходів, сприяти розвитку емоційної та творчої свободи у групі.

Загалом в умовах сьогодення йдеться про потребу масовості музейної освіти, її широке запровадження із залученням молодіжних організацій, туристичних агенцій та громадськості, закладів дозвілля.

Можна стверджувати про особливе значення музею у просторі нового соціогуманітарного знання. Це дасть змогу реалізувати такі стратегії розвитку музейних закладів, як центрів розвитку міжособистісної комунікації, нових засобів реалізації освітніх перспектив; інтегративних наукових осередків.

Усе вищезазначене акцентує на привабливості музейної освіти, що спрямована не лише у минуле, а й у майбутнє; сприяє реалізації міждисциплінарних зв'язків; розвиває у студентів нові "особистісні відчуття" щодо навколишнього світу; вирішує актуальні проблеми формування учнівського колективу та створення демократичного середовища навчання; забезпечує привабливість здобуття нових знань.

Аналіз різних аспектів діяльності ВНЗ і музеїв дає змогу виокремити такі шляхи їхньої можливої взаємодії:

- стимулювання до пошуку студентами разом з викладачем міжпредметних зв'язків основних галузей знань з музейними експонатами;
- визначення “музейного потенціалу” різних навчальних дисциплін;
- інтерактивна творча діяльність студентів з акцентом на розвиток інтелекту;
- залучення дисциплін мистецького напрямку для збагачення власного культурного досвіду, розвитку асоціативного мислення;
- підготовка до застосування власних знань і умінь під час музейно-педагогічної взаємодії з учнями різного віку.

В умовах вищого навчального закладу (класичного або педагогічного університету) впровадження інтегративних музейно-педагогічних курсів має визначальний характер для формування навчальних компетенцій студентів, організації нового середовища навчання, утворення творчих груп для вирішення актуальних культурно-освітніх завдань.

1. *Медведєва І. М.* Музейно-педагогічна програма “Музей для студентської молоді” як основа концептуальної моделі діяльності музею вищого технічного навчального закладу // Український музей при навчальному закладі: історія і сучасність: Матеріали обл. наук.-метод. конф. / Заг. ред. Л. А. Гайда – Кіровоград, 2008. – С. 128–134.
2. *Овчаренко Г. Е.* Організація процесу соціалізації студентської молоді мистецько-педагогічних спеціальностей у позанавчальній діяльності: Навч. посіб. для системи підвищення кваліфікації працівників вищ. навч. закл. – Луганськ, 2009. – 166 с.
3. Основи музейної педагогіки: Метод. вказівки і текст лекцій до спецкурсу / Упоряд. О. В. Караманов. – Львів, 2006. – 66 с.
4. *Пальчевський С. С.* Виховання морально-духовної зрілості особистості в світлі завдань сучасної філософії освіти // Гуманістично спрямований виховний процес і становлення особистості (Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді): Зб. наук. праць. – К.: Віра Інсайт, 2001. – Кн. 1. – С. 67–71.
5. *Субботина О. В.* Формирование культурного опыта студентов в музейной образовательной среде: Автореф. Дис....канд. пед. наук. – Кострома, 2006. – 21 с.
6. *Gaj R.* Muzeum miejscem edukacji (na wybranych przykładach z Krakowa) // Krakowskie studia Małopolskie. – 2002. – N 6. – S. 117–132.

**HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTION IN THE MUSEUM
ENVIRONMENT: PERSPECTIVES FOR INTEGRATIVE COURSES
INTRODUCTION**

Oleksiy Karamanov

*Ivan Franko National University of L'viv,
Doroshenko Str. 41, UA – 79000 L'viv, Ukraine*

The author of the article analyses the foundations of higher education environment organized in cooperation with museums. He defines various aspects of museum-pedagogical programs and integrative courses introduction into the teaching process. The author stresses the significance of a museum for democratic teaching in modern education environment.

Key words: museum, education environment, integrative course, higher educational institution, teaching process, democratization.

**ВЫСШЕЕ УЧЕБНОЕ ЗАВЕДЕНИЕ В МУЗЕЙНОМ ПРОСТРАНСТВЕ:
ПЕРСПЕКТИВЫ ВНЕДРЕНИЯ ИНТЕГРИРОВАННЫХ КУРСОВ**

Алексей Караманов

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко,
ул. Дорошенко, 41, 79000 Львов, Украина*

Проанализированы особенности организации образовательной среды высшего учебного заведения во взаимодействии с музеем. Определены различные аспекты введения музейно-педагогических программ и интегрированных курсов в учебный процесс. Обосновано значение музея в современном образовательном пространстве как центра демократизации обучения.

Ключевые слова: музей, образовательная среда, интегрированный курс, высшее учебное заведение, процесс обучения, демократизация.

Стаття надійшла до редколегії 11.02.2010

Прийнята до друку 10.03.2010